

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Mihaela Guskić

Iskustva s „predatorskim“ časopisima u Hrvatskoj

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Ivana Hebrang Grgić, doc.

Zagreb, 2017. godina

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Pregled razvoja znanstvenih časopisa i kriza dostupnih informacija	4
3. Otvoreni pristup.....	6
3.1. Otvoreni pristup u Hrvatskoj.....	7
3.2. Autorsko pravo u otvorenom pristupu.....	10
4. „Predatorski“ (pseudoznanstveni) izdavači i časopisi.....	13
5. Istraživanje zastupljenosti „predatorskih“ časopisa u hrvatskim repozitorijima.....	18
5.1. Metoda i sudionici.....	18
5.2. Rezultati upitnika za knjižničare.....	21
5.3. Rezultati upitnika za znanstvenike.....	27
5.4. Rasprava i zaključak	38
6. Zaključak.....	41
7. Literatura.....	42

1. Uvod

Znanstvenicima je oduvijek bilo važno što brže doći do kvalitetnih i točnih informacija. U početku su si međusobno slali ideje, istraživanja, zaključke u pisanom obliku, no izumom tiskarskog stroja, stvorila se mogućnost umnožavanja i raspačavanja rukopisa, za širu publiku. Dugačku povijest znanstvenih časopisa okrunio je otvoreni pristup, koji je danas među najvažnijima za pridobivanje kvalitetnih znanstvenih informacija.

Prema Hrvatskoj deklaraciji o otvorenom pristupu¹, znanstvena istraživanja donose spoznaje neophodne za napredak društva, pojedinaca, čovječanstva. Znanost i društvo su neraskidivo povezani na obostranu dobrobit – znanost odgovorna za javno dobro, a javnost za znanost. Prema tome, otvoreni pristup je javni interes – pružajući mogućnost Hrvatskoj da u svijetu ekonomskih barijera i zatvorenog pristupa znanstvenim informacijama poveća svoju vidljivost, utjecaj i ugled hrvatske znanosti i kulture.

Međutim, rastom otvorenog pristupa pojavili su se i načini dobivanja sve većeg prihoda, jer je potražnja za novim znanstvenim informacijama velika. Časopisi su počeli naplaćivati postupak recenziranja, uređivanja i objavljivanja časopisa autorima, stavljajući neke manje financijski podobne u komplicirane situacije. Čim se pojavila mogućnost velikog prihoda od objavljivanja znanstvenih članaka, pojavili su se i izdavači koji su počeli iskorištavati otvoreni pristup. Oni nude brzo objavljivanje članaka i manje troškove recenziranja i objavljivanja – Izdavači i časopisi koji objavljuju članke koji nisu prošli postupak recenzije često se nazivaju „predatorskim“ časopisima, pseudoznanstvenim izdavačima ili časopisima upitne kvalitete – te im je jedini cilj povećanje vlastitih prihoda.

U ovom radu istražuje se prisutnost i korištenje „predatorskih“ izdavača/časopisa u hrvatskoj znanstvenoj zajednici na temelju anketiranja knjižničara i članova znanstvene zajednice (prirodnih i društvenih znanosti). Nadalje, sudionike se ispituje njihov stav o otvorenom pristupu te dosadašnja iskustva s istim, s ciljem dokazivanja kako u hrvatskim repozitorijima nisu prisutni „predatorski“ izdavači i časopisi.

¹ Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti. Uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 249.

2. Pregled razvoja znanstvenih časopisa i kriza dostupnosti informacija

Znanstveni časopisi su jedno od najvažnijih sredstava znanstvenog priopćavanja, a smatra se da su nastali iz osobnog dopisivanja znanstvenika, u njihovoj želji za dijeljenjem vlastitih interesa, istraživanja, ideja, novosti te željom za kritičkim osvrtima svojih kolega.²

Ovakav način komunikacije doveo je do objavljivanja prvih radova najuglednijih znanstvenika 1665. godine, prvo u pariškom časopisu *Journal des Scavants*, zatim u londonskom *Philosophical Transactions*. Uz objavljivanje prvih znanstvenih časopisa u 17. stoljeću stvaraju se temelji moderne znanosti i znanstvenih metoda, jača svijest o važnosti intelektualnog vlasništva, nastaju velike znanstvene knjižnice te započinje razvoj knjižničarstva kao struke.³

D. Kronick u svojoj analizi časopisa od pojave prvih časopisa do kraja 18. stoljeća razlikuje dvije osnovne kategorije časopisa – časopisi koje izdaju znanstvene udruge i neovisni časopisi.⁴ 25% časopisa, koji su pripali prvoj skupini izlazili su redovitije i imali su financijsku potporu, a većina neovisnih časopisa nije uspijevala održati kontinuitet izlaženja duže od 10 godina, što govori i podatak da je samo 4% neovisnih časopisa izlazilo duže od 30 godina. Prema Kronickovim istraživanjima, zemlja koja je imala najviše časopisa obje kategorije bila je Njemačka, koju je slijedila Francuska.

Unatoč velikim financijskim potraživanjima, čini se da znanstvenici, koji su u većini slučajeva bili urednici i recenzenti časopisa, imaju dovoljno dobre volje i entuzijazma da troškove pokrivaju sami ili uz pomoć pretplata (članstva u udrugama itd.), jer je u prvih 250 godina objavljivanja znanstvenih časopisa prisutnost komercijalnih izdavača minimalna. Međutim, zahvaljujući znanstvenim časopisima informacije su postale dostupnije, a broj istraživanja je porastao te je sve više rukopisa slano časopisima, a časopisi su počeli objavljivati sve više radova. Idila 17. stoljeća neće potrajati i u 19. stoljeću, kada troškovi objavljivanja napokon rastu toliko da ih urednici i njihovi pomoćnici ne mogu pokriti samostalno, a ni pretplatama.

Krajem 19. stoljeća poneki nekomercijalni izdavači počinju davati ili prodavati svoje časopise komercijalnim izdavačima u ideji zadržavanja renomiranih znanstvenika u uredništvima ostavljajući njima kontrolu kvalitete časopisa, ali prepuštajući druge tehničke

² Časopis. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13196> (05.07.2017.)

³ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 9.

⁴ Kronick, D. A. A history of scientific and technical periodicals : the origins and development of the scientific and technical press 1665-1790. Metuchen, N. J. : Scarecrow Press, 1976., str. 77-112, str. 121-125.

poslove komercijalnim izdavačima koji imaju uhodane načine provođenja poslova poput prijeloma, tiska, promocije i distribucije. Nakon Drugog svjetskog rata počinje masovni prelazak časopisa komercijalnim izdavačima.⁵

Međutim, za razliku od nekomercijalnih izdavača, komercijalni izdavači imaju još jedan interes – pokušavaju zaraditi izdavanjem znanstvenih časopisa. Suočeni s komercijalizacijom nakladništva, pojavljuju se mnoge kritike, među kojima je i ona Encyclopaedia Britannica-e, koja opisuje nakladništvo kao „u potpunosti komercijalnu stvar“ koja se brine više za profit nego znanstvenu ili književnu kvalitetu.⁶ Ponukani zaradom, komercijalni izdavači povećavaju cijene, a knjižnice, u nemogućnosti održavanja pretplata, iste otkazuju. U početku su otkazivane pretplate činili časopisi koji su bili manje korišteni među znanstvenom zajednicom, no uskoro moraju otkazati i potraživane časopise, što dovodi do krize dostupnosti informacija.

Kriza dostupnosti informacija

Komercijalni izdavači opravdavaju povećanje pretplata povećanjem troškova zbog većeg broja rukopisa, potrebnih recenzija i uređivanja članaka, unatoč upozoravanju znanstvenika o mogućoj kulminaciji krize dostupnosti. 1980-ih dolazi do vrhunca krize dostupnosti znanstvenih informacija, velikim povećanjem cijena i otkazivanjem pretplata. Znanstvenici koji ovise o novim istraživanjima i informacijama više nisu u mogućnosti doći do istih te time njihova vlastita istraživanja pate.⁷

Jasno je kako ovakav porast cijene pretplata utječe na poslovanje knjižnica te time pospješuje krizu dostupnosti informacija.

⁵ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – *deus ex machina* za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // Libellarium, VII, 2 (2015): 1 – 11. Dostupno na: <http://libellarium.org/index.php/libellarium/rt/printerFriendly/228/332> (05.07.2017.)

⁶ History of publishing. // Encyclopaedia Britannica online. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/publishing> (10.07.2017.)

⁷ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 203.

3. Otvoreni pristup

Povećanjem cijena došlo je do krize dostupnosti znanstvenih informacija, međutim kako su knjižnice počele otkazivati pretplate, tako su znanstvenici, sa razvojem tehnologije, počeli iskorištavati mogućnost elektroničkog objavljivanja.

Znanstvenici i brojni urednici su izdavačima htjeli dokazati da je elektroničko objavljivanje puno jednostavnije, jeftinije i da komercijalni izdavači nisu toliko potrebni. Mnogi znanstvenici počeli su pokretati nove elektronske časopise koji su bili besplatno dostupni na internetu. Prvi takav časopis bio je *Psycology*, pokrenut 1989., čiji je pokretač jedan od velikih zagovornika otvorenog pristupa, Stevan Harnad⁸. Uz objavljivanje mnogih drugih časopisa, pojavili su se i slučajevi u kojima su urednici i članovi uredništava postojećih časopisa s previsokim pretplatama donosili tzv. deklaracije o neovisnosti časopisa – pokretali bi nove, elektroničke časopise koji su kvalitetom bili jednaki starima, ali su bili besplatni ili po znatno nižoj cijeni.

Počeli su se pokretati i elektronički arhivi s besplatnim pristupom pohranjenoj građi. Najstariji je *ArXive* koji je i danas najveći i najkorišteniji otvoreno dostupan repozitorij za područja fizike i matematike.

Izraz *otvoreni pristup* (engl. *open access*), kao i izrazi *otvoreno dostupni časopisi*, *otvoreno dostupniji repozitoriji* i *samoarhiviranje*, počeli su se koristiti tek nakon što je pokret otvorenog pristupa definiran 2002. godine Budimpeštanskom inicijativom o otvorenom pristupu BOAI (*Budapest Open Access Initiative*) 2002).⁹ Prema BOAI, otvoreni pristup definira se kao slobodna i brza dostupnost informacija na javnom internetu, uz dopuštenje svim zainteresiranima da navedene sadržaje čitaju, preuzimaju, distribuiraju, tiskaju, pretražuju, stave poveznicu, indeksiraju ili ih koriste u bilo koju drugu zakonitu svrhu bez financijskih, pravnih ili tehničkih prepreka.¹⁰

Tijekom 2003. godine donesene su još dvije inicijative bitne za definiciju otvorenog pristupa – *Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenom pristupu*¹¹ i *Berlinska deklaracija o otvorenome pristupu znanstvenom znanju*¹². Berlinska deklaracija govori o publiciranju

⁸ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 240.

⁹ Budapest Open Access Initiative. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> (10.10.2017.)

¹⁰ Isto.

¹¹ Bethesa statement on open access publishing 2003. Dostupno na: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> (10.07.2017.)

¹² Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. 2003. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf (11.07.2017.)

znanstvenih informacija te kao jedan od ciljeva postavlja poticanje svih uključenih strana na objavljivanje radova u skladu s principom otvorenog pristupa, pozivajući se na BOAI.

Nakon donošenja prve tri bitne inicijative (tzv. BBB inicijative ili 3B inicijative, kako se nazivaju po početnim slovima imena gradova u kojima su donesene – Budimpešta, Bethesda, Berlin), započinje snažniji razvoj i promicanje otvorenog pristupa, pokreću se novi časopisi i repozitoriji, radi se na novim softverima, rješavaju se tehnološki, pravni i drugi problemi, razvijaju se novi modeli poslovanja i sve je više znanstvenih informacija besplatno dostupno na internetu.¹³

Znanstvene informacije koje su besplatno dostupne na internetu, ne pospješuju samo razvoj znanosti, već čine autore prepoznatljivijima. Hebrang Grgić, u svom radu o citatnoj prednosti, donosi pregled literature o citatnoj prednosti znanstvenih radova koji su objavljeni u otvorenom pristupu za područje društvenih znanosti. Zaključak do kojeg autorica dolazi pregledom literature jest da je određena citatna prednost i veća vidljivost dokazana većinom istraživanja, no ona ovisi o području, ali često i o podpodručju. Zbog navedenog, autorica smatra kako ovaj pozitivan utjecaj pruža dodatne razloge za nastavak promocije otvorenog pristupa te uključivanja osnovnih postavki otvorenog pristupa u nacionalnu strategiju razvoja znanosti.¹⁴

3.1. Otvoreni pristup u Hrvatskoj

Prema Hrvatskoj deklaraciji o otvorenom pristupu¹⁵, prvi puta objavljenoj 2012. godine, a naknadno objavljenoj i u monografiji Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti 2015. godine *otvoreni pristup* je slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje. Navode kako *slobodan* u ovom kontekstu znači trajno slobodan od bilo kakvih ograničenja i postavljanja uvjeta za pristup i korištenje – u svrhu slobodnog korištenja informacija nužno je jamčiti anonimnost korisnicima informacija.¹⁶

¹³ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 242-243.

¹⁴ Hebrang Grgić, I. „Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu“. U *Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija*. Urednik Jadranka Lasić-Lazić. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu : Zagreb, str. 155-169.

¹⁵ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> (15.10.2017.)

¹⁶ Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti. Uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 249.

U odnosu na svjetsku znanstvenu zajednicu, hrvatska znanstvena zajednica je periferna. Ovakve znanstvene zajednice razlikuju se od globalne „malim“ jezikom i ne sasvim razvijenom ekonomijom. Nadalje, u ovakvim zajednicama postoji i mogućnost subjektiviziranja postupka recenzije ili nepostojanja velikih komercijalnih izdavača domaćih časopisa.¹⁷ Vanja Borš u svom eseju kritizira recenzijski postupak unutar društveno-humanističkih znanosti kao nekonzistentan, odnosno suviše blag. Navodi kako se u svom časopisu *Holon* susreo sa recenzentima koji su, prema njegovom mišljenju, radove pregledavali blago, ili čak površno.¹⁸

Jezik je najuočljivija specifičnost hrvatske znanstvene zajednice. Države kojima engleski jezik nije službeni u nepovoljnijem su položaju, jer je engleski jezik postao *lingua franca* globalne znanstvene komunikacije. Kako hrvatski jezik razumije mali broj ljudi, izdavači odlučuju neke, ako ne i sve, članke na hrvatskom jeziku objavljivati na engleskom.¹⁹

Kao što je prethodno spomenuto, druga karakteristika zemalja znanstvene periferije slabije je razvijena ekonomija – često su to nerazvijene zemlje, zemlje u razvoju ili tranzicijske zemlje. Prema izvještaju Međunarodnog monetarnog fonda, Hrvatska spada u zemlje s tržištem u nastajanju i ekonomijom u razvoju.²⁰ Hrvatska, prema izvještaju, ne pripada među nerazvijene zemlje, ali je znatno siromašnija od razvijenih zemalja koje u znanost mogu ulagati više – zbog toga su hrvatski znanstvenici ranije osjetili krizu dostupnosti znanstvenih informacija.²¹

Treća specifičnost Hrvatske kao periferne znanstvene zajednice je nekomercijalnost izdavača znanstvenih časopisa. Izdavači hrvatskih znanstvenih časopisa su uglavnom nekomercijalne ustanove (sveučilišta, fakulteti, odsjeci, instituti, udruge) koje financira država ili lokalna zajednica. Međutim, hrvatska ekonomija još uvijek je prilično mlada i susreće se s mnogim problemima u financiranju (i iznos potpora je sve manji) te se mogu pretpostaviti određene promjene u modelima poslovanja hrvatskih izdavača, poput naplate troškova objavljivanja autoru.²² Rezultati istraživanja Hebrang Grgić, hrvatskih otvoreno dostupnih

¹⁷ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 263.

¹⁸ Borš, Vanja. „Neznanstveni odnos prema domaćim znanstvenim časopisima i u njima“ U *Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti*. Uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 233-251.

¹⁹ Hebrang Grgić, I. Scholarly Journals at the Periphery: the case of Croatia. // *Learned Publishing*. 27, 1(2014). Str. 15-20. Doi: 10.1087/20140103. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4080/1/LearnedPublishingIHGrgic.pdf> (20.07.2017.)

²⁰ World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. April 2017. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weoselco.aspx?g=2903&sg=All+countries+%2f+Emerging+market+and+developing+economies+%2f+Emerging+and+developing+Europe> (20.07.2017.)

²¹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 264.

²² Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 264.

časopisa iz 2010. godine pokazali su da su izdavači nekomercijalni, ali i da autori (još uvijek) ne moraju plaćati za objavljivanje, da cijene pretplata nisu previsoke, da većina časopisa objavljuje barem sažetke na stranom jeziku te da časopisi iz područja društvenih i humanističkih znanosti češće objavljuju članke na hrvatskom jeziku, a samo mali broj časopisa objavljuje sve članke i na hrvatskom i engleskom jeziku.²³

No, slično istraživanje Hebrang Grgić iz 2014. godine pokazuje tendenciju ka promjenama – sve više časopisa odlučuje se ili za hrvatski ili za engleski jezik, a pojavljuju se i časopisi koji autorima naplaćuju troškove objavljivanja, potkrijepljujući pretpostavke o promjenama u modelima poslovanja hrvatskih izdavača. Ovakva praksa može stvoriti probleme hrvatskim znanstvenicima, koji nisu uvijek u mogućnosti snositi troškove objavljivanja.²⁴

Četvrta karakteristika hrvatske znanstvene zajednice jest njezina veličina. Brojna su znanstvena područja kojima se bavi mali broj znanstvenika pa dolazi do nemogućnosti objektivizacije postupaka vrednovanja, tj. kako je prethodno spomenuto, mogućim subjektiviziranim recenzijama. U manjem krugu znanstvenika recenzenti lako prepoznaju identitet autora i obratno.²⁵

Unatoč problemima financiranja i karakteristikama periferne znanstvene zajednice, Hrvatska je vrlo rano prepoznala važnost ideje otvorenog pristupa. Mnogi hrvatski znanstvenici potpisnici su Budimpeštanske inicijative, a Berlinska deklaracija prevedena je na hrvatski čim je donešena. Objavljivani su značajni znanstveni i stručni članci posvećeni otvorenom pristupu, a autori su većinom znanstvenici koji se bave područjem informacijskih znanosti te informacijski stručnjaci, osobito knjižničari.²⁶

Jedan od glavnih čimbenika u postizanju široke otvorene dostupnosti hrvatskih časopisa je portal Hrčak²⁷, središnji portal za pristup hrvatskim znanstvenim časopisima. Ideja za projekt je nastala 2003. godine na inicijativu Hrvatskoga informacijskog i dokumentacijskog društva te je nedugo zatim projekt realiziran i održava se pri Srcu (Sveučilišnom računalnom centru) uz financijsku potporu države. Prvi brojevi časopisa počeli

²³ Hebrang Grgić, I. Open access to scientific information in Croatia : increasing research impact of a scientifically peripheral country. Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2011. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/1/Hebrang_Grgic_ffzg.pdf (24.07.2017.)

²⁴ Hebrang Grgić, I. Scholarly journals at the periphery : the case of Croatia. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4080/1/LearnedPublishingIHGrgic.pdf> (20.07.2017.)

²⁵ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 264.

²⁶ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 265.

²⁷ Hrčak. Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/?lang=hr> (20.07.2017.)

su se objavljivati 2005. godine i od tad njihov broj samo još više raste (sredinom 2017. na Hrčku je bilo 443 časopisa s oko 170 000 radova koji su imali dostupan cjeloviti tekst).

Za razliku od časopisa, broj repozitorija nije toliko velik, no raste iz godine u godinu. Prema podacima Digitalnih akademskih arhiva i repozitorija²⁸ (Dabar) za rujan 2017. godine, ukupan broj repozitorija je 115, a prema podacima DOAR-a, sredinom 2017. Godine, bilo ih je ukupno 21.

3.2. Autorsko pravo u otvorenom pristupu

Prema Općnoj deklaraciji Ujedinjenih naroda autorsko pravo je jedno od osnovnih ljudskih prava. Autor ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proizlaze iz bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor.²⁹ Prema članku 5. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima, „autorsko djelo je originalna intelektualna tvorevina iz književnoga, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno“.³⁰

Autorsko pravo nastaje u trenutku nastanka djela (književnog ili umjetničkog područja ili izražaji folklor), a pripada fizičkoj osobi koja ga je stvorila, dok nositeljem drugih srodnih prava može biti svaka fizička i pravna osoba, ako zakonom nije drukčije određeno. Nadalje, autorsko djelo smatra se objavljenim ako je učinjeno pristupačnim javnosti uz pristanak nositelja prava. Javnost, prema navedenom zakonu, označava veći broj osoba koje nisu rodbinski povezane s autorom.³¹

Autorsko pravo sastoji se od moralnopravne i imovinskopravne komponente, uz druga prava autora, koja štite ostale interese autora u pogledu njegovog djela. Druga prava autora nose obilježja i imovinskih i moralnih prava, ali se ne mogu svrstati ni u jednu od navedenih kategorija, poput prava na naknadu, pravo slijeđenja, pravo pristupa djelu itd. Moralna prava autora sadrže *pravo prve objave*, u kojem autor ima pravo odrediti hoće li, kada, gdje, kako i pod kojim uvjetima njegovo autorsko djelo biti prvi put objavljeno te prema kojem, do objave autorskog djela, autor ima pravo na otkrivanje javnosti sadržaja ili opisa svojeg autorskog

²⁸ Digitalni akademski arhivi i repozitoriji. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/> (15.10.2017.)

²⁹ Opća deklaracija o ljudskim pravima, čl. 27. Dostupno na: <http://www.mdomsp.hr/userdocsimages/arhiva/files/73214/Op%C4%87a%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf> (24.07.2017.)

³⁰ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 5. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (12.10.2017.)

³¹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 2., 3. i 9. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (20.07.2017.)

djela; *pravo na priznanje autorstva*, u kojem autor ima pravo biti priznat i označen kao autor djela (svatko tko javno koristi tuđe autorsko djelo, dužan je pri svakom korištenju naznačiti autora, osim ako autor u pisanom obliku izjavi kako ne želi biti naveden ili ako nije moguće navesti autora radi načina javnog korištenja autorskog djela); *pravo na poštivanje autorskog djela i čast ili ugled autora*, prema kojem autor ima pravo usprotiviti se deformiranju, sakaćenju i sličnoj izmjeni svojega autorskog djela te uništenju kao i svakom korištenju autorskog djela na način koji ugrožava njegovu čast ili ugled; i *pravo pokajanja*, prema kojem autor ima pravo opozvati pravo na iskorištavanje njegovoga autorskog djela i njegovo daljnje korištenje, uz popravljjanje štete korisniku toga prava, ako bi daljnje korištenje štetilo njegovoj časti ili ugledu. Ovo pravo imaju i autorovi nasljednici ako je to autor odredio oporukom ili ako dokažu da je autor za života ovlašteno pokušao ostvariti to pravo, ali je bio spriječen. Također, bitno je za napomenuti posljednju stavku ovog članka, a to je da se odredbe iz ovog članka ne primjenjuju na elektroničke baze podataka i računalne programe.³²

Prema imovinskim pravima autora, autor ima isključivo pravo sa svojim autorskim djelom i koristima od njega činiti što ga je volja te svakoga drugog od toga isključiti, ako zakonom nije drukčije određeno. Ovo pravo obuhvaća *pravo reproduciranja* (umnožavanja), koje je isključivo pravo izrade autorskog djela u jednom ili više primjeraka, u cijelosti ili u dijelovima, izravno ili neizravno, privremeno ili trajno, bilo kojim sredstvima i u bilo kojem obliku; *pravo distribucije* (stavljanja u promet), koje je isključivo pravo stavljanja u promet izvornika ili primjeraka autorskog djela prodajom ili na koji drugi način te njihova nuđenja javnosti u tu svrhu; zatim *pravo priopćavanja autorskog djela javnosti*, koje obuhvaća pravo javnog izvođenja, pravo javnog prikazivanja scenskih djela, pravo javnog prenošenja, pravo javnog prikazivanja itd.; te *pravo prerade*, koje je isključivo pravo na prevođenje, prilagođavanje, glazbenu obradu ili bilo koju drugu preinaku autorskog djela.³³

Također, ovim zakonom reguliran je i iznos koji pripada autoru, ovisno o visini zarade. Ovim člankom, ukupan iznos koji pripada autoru ne može biti veći od kunske protuvrijednosti od 12,500.00 eura.³⁴

Autorsko pravo traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti, bez obzira na to kada je djelo objavljeno. Prestankom autorskoga prava autorsko djelo postaje javno dobro te se može slobodno koristiti uz obvezu priznanja autorstva, poštivanja autorskog djela te časti

³² Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 14., 15., 16., 17. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (20.07.2017.)

³³ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 18. - 31. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (20.07.2017.)

³⁴ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 36. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (20.07.2017.)

i ugleda autora. Ovo čini autorskopravnu osnovu za ostvarivanje otvorenog pristupa, uz pristanak nositelja autorskog prava.³⁵

Znanstvenik je, kao autor članaka, u tradicionalnom okruženju (prije pojave elektroničkog objavljivanja) davao prava izdavaču tako da je izdavač jedini imao pravo objaviti članak, a autor je održavao moralna prava. Znanstvenicima, u većini slučajeva, nije u interesu zarada te im ovakav pristup nije smetao, oni su svoje radove htjeli objaviti radi utvrđivanja intelektualnog vlasništva, napretka u karijeri, potvrđivanja prvenstva u otkrićima, dobivanja moralnog priznanja za rad, želje za napretkom znanosti i sl.³⁶

Međutim, objavljivanje u elektroničkom obliku zahtijevalo je razvoj novih modela zaštite autora i njihovih prava. U ovom slučaju, autori imaju tri mogućnosti:

- mogućnost zadržavanja autorskog prava,
- mogućnost prenošenja autorskog prava u potpunosti na izdavača i
- mogućnost davanja dijela autorskih prava, najčešće po izboru autora, ali može biti i po dogovoru s izdavačem.

Prva mogućnost, zadržavanja autorskih prava, bila je karakteristična za prve besplatno dostupne časopise. Njihovi pokretači su najčešće bili znanstvenici koji su nastojali pokazati prednosti elektroničkog izdavaštva. U ovom slučaju su autori dopuštali časopisu prvu objavu (npr. *Journal of Medical Internet Research*³⁷), ali su autori zadržavali sva prava i pravo ponovnog objavljivanja, dok je uporaba članaka za potrebe obrazovanja bila besplatna.³⁸

Druga mogućnost najčešća je u današnjoj praksi, autori zadržavaju moralna prava, a radi napretka znanosti, odriču se komercijalnog korištenja i sva ostala prava daju izdavaču.

Trećom mogućnošću, raspodjelom autorskih prava, autor licencama zadržava određena prava, o kojima odlučuje sam ili u dogovoru sa izdavačem. Najčešće se koristi Creative Commons licence (CC), kojima se koriste, između ostalih, i časopisi koje objavljuje SAGE publishing³⁹ i Copernicus Publications⁴⁰. Autor na mrežnim stranicama organizacije Creative Commons besplatno odabire licencu za svoj rad odgovarajući na dva pitanja – dopušta li autor dijeljenje prerada svog djela i dopušta li komercijalnu upotrebu djela.⁴¹

³⁵ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 99. i 106. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (20.07.2017.)

³⁶ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 272.

³⁷ Journal of Medical Internet Research. Editorial Policies. Dostupno na: <https://www.jmir.org/about/editorialPolicies#custom8> (15.10.2017.)

³⁸ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 273.

³⁹ SAGE publishing. Copyright and Permissions. Dostupno na: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/copyright-and-permissions> (10.10.2017.)

⁴⁰ Copernicus Publications. Licence and copyright agreement. Dostupno na: https://publications.copernicus.org/for_authors/licence_and_copyright.html (10.10.2017.)

⁴¹ Creative Commons. Karakteristike licence. Dostupno na: <https://creativecommons.org/choose/> (24.07.2017.)

4. „Predatorski“ (pseudoznanstveni) izdavači i časopisi

Unatoč dobroj namjeri pokreta otvorenog pristupa, pojavile su se i određene loše strane primjene ovakvog modela objavljivanja. Najveća prijetnja ugledu i vjerodostojnosti otvorenog pristupa pojava je izdavača koji objavljuju časopise upitne kvalitete, koji se ponekad nazivaju i „predatorskim“ izdavačima (engl. *predatory publishers*). Knjižničar Jeffrey Beall je stvorio ovaj pojam s ciljem opisivanja izdavača koji zloupotrebljavaju potrebu znanstvenika da objavljuju u znanstvenim časopisima⁴².

Beall navodi mnoge postupke koji mogu biti etički sumnjivi, a koje provode „predatorski“ izdavači, među kojima su:

- navođenje jednog urednika za sve časopise koje je organizacija objavila,
- nitko nije naveden kao urednik časopisa,
- navođenje nestvarnih imena u popisu članova uredništva i/ili u popisu recenzenata,
- nema informacija o uredniku, članovima uredništva i/ili recenzenata,
- dva ili više časopisa imaju sve iste članove uredništva,
- časopis nema politiku ili praksu digitalnog arhiviranja,
- providnost pri objavljivanju članaka je minimalna,
- neprovođenje recenzije iako se na stranicama časopisa navodi da se recenzija provodi,
- izdavački postupak i način naplate troškova objavljivanja nisu dovoljno transparentni, (ponekad autori tek prilikom predaje ili čak nakon prihvaćanja rukopisa doznaju da moraju platiti troškove),
- ime časopisa je isto ili slično postojećem uglednom časopisu,
- izdavač daje nedovoljne informacije ili skriva informacije o naplati autoru, pružajući opciju objavljivanja rada i naknadnog slanja računa,
- naziv časopisa ne slaže se sa sadržajem časopisa (npr. časopis sa imenom zemlje u imenu – „Kanada“ – a sam sadržaj nema nikakve veze s Kanadom)
- časopisi objavljuju lažne metričke pokazatelje kako bi se učinili internacionalno prepoznatima,
- izdavač šalje neželjene zahtjeve (engl. *spam requests*) za recenzente znanstvenicima koji su nekvalificirani recenzirati rukopise,
- tekstovi na stranicama časopisa gramatički su i pravopisno neispravni,
- izdavač ne koristi ISSN ili DOI brojeve, ili ih koristi nepravilno,

⁴² Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 278-279.

- uredništvo koristi elektroničku poštu koja završava na .gmail.com, yahoo.com; ili domenom nekog drugog besplatnog pružatelja elektroničke pošte,
- nitko od članova uredništva nikad nije objavio članak u časopisu,
- izdavač se fokusira na autore, a ne čitatelje, i na pridobivanje financijskih sredstava od autora; nauštrb kvaliteti časopisa,
- izdavač na svojoj službenoj stranici ima previše reklama (toliko da je pretraživanje po stranici otežano),
- izdavač ne objavljuje dovoljno podataka za kontakt ili su navedeni podatci pogrešni (npr. adresa središta izdavaštva ne postoji ili je pogrešno upisana, kao adresa koja zapravo pripada drugoj organizaciji),
- znanstveno je područje kojim se časopis bavi preširoko (uključuje dva ili više znanstvenih područja) ili časopis pokriva različita znanstvena područja koja nisu srodna (npr. tehničke i humanističke znanosti).⁴³

Međutim, unatoč detaljnim Beallovim opisima, tri su osnovne karakteristike „predatorskih“ izdavača: objavljuju u otvorenom pristupu, upotrebljavaju model naplate troškova od autora i ne kontroliraju kvalitetu radova koje objavljuju (ne provode recenziju). „Predatorski“ izdavači, za razliku od kvalitetnih i uglednih izdavača, za cilj imaju samo zaradu – prihvaćaju radove bez recenzije ili uz nedostatnu recenziju, što ih čini nevjerodostojnima.⁴⁴ Izdavači upitne kvalitete oponašaju uspješne izdavače te pažljivo biraju „žrtve“. Nažalost, znanstvenici često nisu svjesni ni pripremni za susret sa ovakvim izdavačima – ali ponekad nisu krivi znanstvenici. Predatorski izdavači, pogotovo sa razvojem tehnologije, lako mogu prevariti svoje žrtve, predstavljajući se ozbiljno i profesionalno.

Beall je, slijedeći svoje detaljne opise, počeo izrađivati listu potencijalnih „predatorskih“ izdavača i časopisa⁴⁵ koju je uredno ažurirao svake druge godine. Međutim, u siječnju 2017. godine stranica je ukinuta, no ostao je internetski arhiv.

Osim popisa izdavača i časopisa, Beall donosi još dva popisa – prvi popisuje upitne metrijske sustave koji računaju odjek znanstvenih časopisa, a koji su, u ovom slučaju lažni pokazatelji koji često u svom nazivu upotrebljavaju kratice ili nazive uglednih pokazatelja

⁴³ Beall, Jeffrey. Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. Dostupno na: <https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2012/11/criteria-2012-2.pdf> (24.07.2017.)

⁴⁴ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 278.

⁴⁵ Beall, J. List of Standalone Journals. Archives. Dostupno na: <https://archive.fo/9MAAD> (24.07.2017.)

(npr. izraz Impact Factor upotrebljavaju sustavi koji računaju Universal Impact Factor ili Journal Impact Factor).⁴⁶

Drugi popis je popis otetih časopisa, u kojem Beall bilježi slučajeve krađe identiteta uglednih časopisa. U ovom slučaju „predatorski“ časopisi otvaraju lažne mrežne stranice koje na prvi pogled izgledaju profesionalno i ugledno, ili su jako slične uglednim stranicama. Ovakve stranice u svom sadržaju imaju opis ugledne stranice čiji identitet krađu, a autori, misleći da komuniciraju sa uredništvom uglednog časopisa, šalju svoje radove i uplate očekujući da će im radovi biti objavljeni. Kod krađa identiteta krivce je često jako teško uloviti, što ruši ugled kvalitetnom i legitimnom časopisu.⁴⁷

Somoza-Fernández, Rodríguez-Gairín i Urbano su, u svom istraživanju, analizirali prisustvo „predatorskih“ časopisa u raznim bibliografskim bazama i DOAJ-u. Iz Beallove liste odabrali su 944 časopisa, provjeravajući njihov ISSN sa MIAR-om (*International Matrix for the Analyses of Journals*), koji je napravljen na sveučilištu u Barceloni. Nakon toga provjeravaju pojavljuju li se navedeni časopisi u citatnim indeksima WoS-a (*Web of Science*), Scopusu; u multidisciplinarnim bazama; u specijaliziranim bazama; ili u DOAJ-u.

Studija zaključuje kako nema velikog prisustva „predatorskih“ časopisa u ovim bazama podataka iako neke, poput Emerging Sources Citation Index (28), Scopus (56) i DOAJ (143), pokazuju veću prisutnost nego se očekivalo. Nakon istraživanja Somoza-Fernández i dr., DOAJ postrožuje svoje kriterije i eliminira 3300 časopisa iz svoje baze.⁴⁸

U istraživanju BioMed Centrala, Shamseer i dr. analiziraju 100 nasumičnih časopisa koji su sa pretplatom, 99 časopisa u slobodnom pristupu i 93 časopisa upitne kvalitete sa Beallove liste. Otkrivaju 13 karakteristika prema kojima bi se predatorski časopisi mogli razlikovati od legitimnih časopisa, pokušavajući osvijestiti i pomoći znanstvenicima pri potrazi za časopisom u kojem bi objavljivali.

Najlakši način prepoznavanja su gramatičke greške, koje ima 66% „predatorskih“ časopisa, dok 65% imaju neautorizirane slike ili slike loše kvalitete, naspram časopisa u otvorenom pristupu (6% gramatičkih grešaka i 5% neautoriziranih slika/slika loše kvalitete) i časopisa sa pretplatom (3% gramatičkih grešaka i 1% neautoriziranih slika/slika loše kvalitete). Nadalje, 33% „predatorskih“ časopisa promovira lažnu bibliometriju (Index Copernicus Value), dok isto čini 3% časopisa u otvorenom pristupu i nijedan u pretplati. Također, 73% „predatorskih“ časopisa imaju uredništvo za koje nije potvrđeno da su stvarno

⁴⁶ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 283.

⁴⁷ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 283-284.

⁴⁸ Somoza-Fernández, M.; Rodríguez-Gairín, J.M., Urbano, C. Presence of alleged predatory journals in bibliographic databases : Analysis of Beall's list. *El profesional de la información*, 2016. v. 25, n. 5, str. 730-737.

članovi uredništva, dok se u časopisima otvorenog pristupa ovaj slučaj pojavljuje 2%, a u časopisima s pretplatom 1%. „Predatorski“ časopisi naplaćuju jeftinije troškove obrade i objavljivanja (od 63-1050 USD), kako bi privukli što više znanstvenika, dok časopisi u otvorenom pristupu naplaćuju od 800-2205 USD, a časopisi sa pretplatom 2500-3000 USD.⁴⁹

Vodeći se svojim istraživanjem, Shamseer i dr. su naveli 13 karakteristika potencijalnih „predatorskih“ časopisa na području biomedicine:

- Područja interesa nisu vezana samo uz biomedicinu (npr. u istom časopisu su članci o biomedicini i sociologiji);
- Mrežna stranica izdavača sadrži pravopisne i gramatičke greške;
- Slike su mutne, tj. nije lagano prepoznati što je na njim i/ili su neautorizirane;
- Jezik mrežne stranice ciljano traži nove autore (npr. oglasi za nove članke);
- ICP (*Index Copernicus Value*) je promoviran na mrežnoj stranici;
- Opis postupanja prema rukopisima je nepotpun ili nejasan;
- Od autora se traži slanje rukopisa elektroničkom poštom;
- Obećavanje brzog objavljivanja;
- Ne pružaju mogućnost predomišljanja/povlačenja članka;
- Nema informacija o tome hoće li i kako sadržaj časopisa biti digitalno sačuvan;
- Troškovi recenziranja/objavljivanja članaka su jako niski (npr. ispod 150 USD);
- Časopisi koji tvrde kako su otvorenog pristupa zadržavaju autorska prava objavljenih istraživanja ili ih ni ne spominju u svojem opisu;
- Kontakt elektroničke adrese je neprofesionalan ili nema veze s časopisom (npr. @gmail.com ili @yahoo.com).⁵⁰

U svijetu je Indija vodeća zemlja kada su u pitanju pseudoznanstveni časopisi, kako navodi Ramalingam u svom članku o porastu „predatorskih“ časopisa naspram validnih i vjerodostojnih informacija. Kao glavni problem navodi netočne ili nedovoljno provjerene informacije ne samo sa strane znanstvenika koji hitno žele objaviti rad, već i sa strane časopisa koji samo žele zaraditi na istima.⁵¹ Međutim, jednak problem spominje i Beall u svom blogu. On govori kako su ove loše znanstvene prakse dopustili „predatorski“ izdavači jer zbog nedostatne kontrole kvalitete svoje članke mogu objavljivati lošiji znanstvenici, tj.

⁴⁹ Shamseer et al. Potential predatory and legitimate biomedical journals : can you tell the difference? A cross-sectional comparison. BMC Medicine, 2017. Dostupno na:

<https://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-017-0785-9> (28.07.2017.)

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Ramalingam, P. Rising predatory and paid journals versus ruining scientific validity and reliability. MJPS 2017; 3(1) : str. 24-25.

oni čija istraživanja ne donose točne i provjerljive rezultate. U ovom slučaju, radi manjka recenzije, plagiranja su česta, bila ona slučajna ili namjerna.⁵²

Ramalingam navodi kako još uvijek ne postoje striktne regulacije niti zakoni za elektroničko objavljivanje znanstvenih informacija te da je izdavaštvo (s rastom komercijalnih izdavača) postalo izvor prihoda. Tome u korist ne dolazi što većina sveučilišta u Indiji (a i šire) traži publikacije u časopisima za dobivanje magistarske i/ili doktorske titule, ali ista nemaju uvijek način rangiranja i specifikacije vjerodostojnih časopisa.⁵³

Pojava tzv. „predatorskih“ izdavača, kako je pokazano, tijekom godina je sve veća – tome pridonose razvoj tehnologije, manjak internetske zaštite, nedovoljna informacijska pismenost i dr. No, je li Hrvatska, kao periferna znanstvena zajednica sa nekomercijalnim izdavačima, jedna od zemalja u kojoj „predatorski“ izdavači nisu prisutni?

⁵² Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 286.

⁵³ Ramalingam, P. Rising predatory and paid journals versus ruining scientific validity and reliability. MJPS 2017; 3(1) : str. 24-25.

5. Istraživanje zastupljenosti „predatorskih“ časopisa u hrvatskim repozitorijima

Hrvatska nastoji provoditi politiku otvorenoga pristupa, ponajprije uz pomoć knjižničara te uz pomoć znanstvenika, ali i ostalih korisnika. Stoga su istraživanja vezana uz prednosti i nedostatke otvorenog pristupa vrlo bitna.

Pretpostavke su sljedeće:

- a) U hrvatskim repozitorijima nisu prisutni „predatorski“ izdavači.
- b) U hrvatskim repozitorijima nisu prisutni „predatorski“ časopisi.
- c) Knjižničari u velikom broju educiraju korisnike o „predatorskim“ izdavačima/časopisima, no na zahtjev korisnika, ne samoinicijativno.
- d) Stav o otvorenom pristupu među znanstvenom zajednicom jest da otvoreni pristup ima veću vidljivost, cirkulaciju radova i citiranost nego časopisi u pretplati.

5.1. Metodologija i uzorak

Istraživanje ovog rada provedeno je metodom ankete. Jedna anketa provedena je među knjižničarima visokoškolskih knjižnica, a druga među znanstvenicima koji se bave područjima društvenih i prirodnih znanosti.

Podatci su prikupljeni online upitnicima koji su izrađeni kao Google obrasci. Anketa za knjižničare sadrži 17 pitanja, od koja su 2 demografska (Prilog 1) Anketa za znanstvenike sadrži 30 pitanja, od kojih su 3 demografska (Prilog 2).

Anketa za znanstvenike poslana je znanstveno-nastavnom osoblju doktorskih i diplomskih studija na PMF-u (Prirodoslovno matematički fakultet u Zagrebu) i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Sudionici ankete za znanstvenike odabrani su iz područja društvenih i prirodnih znanosti te ostala područja iz službene klasifikacije nisu izabrana zbog opsežnosti koju bi rad imao. Nadalje, sudionici ankete za knjižničare zaposleni su na PMF-u, FFZG-u, Filozofskom fakultetu u Osijeku te Filozofskom fakultetu u Zadru. Također, sve su kontaktirane osobe primile i molbu prosljeđivanja dobivenog e-maila.

Uvjet za ispunjavanje ankete za znanstvenike bio je da su sudionici barem prvostupnici prirodne ili društvene znanosti. Ukupan broj sudionika na upitniku za knjižničare je 34, dok je ukupan broj sudionika na upitniku za znanstvenike, 56.

U tablicama 2. i 3. prikazani su demografski podatci sudionika upitnika za knjižničare.

Tablica 1. *Spol sudionika upitnika za knjižničare*

	Frekvencija	Postotak
M	3	8,8 %
Ž	31	91,2 %

Tablica 2. *Godine sudionika upitnika za knjižničare*

	Frekvencija	Postotak
25-30	2	5,89 %
31-35	5	14,71 %
36-40	6	17,65 %
41-45	9	26,47 %
46-50	1	2,94 %
51-55	4	11,76 %
56-60	3	8,82 %
61-65	4	11,76 %

U tablicama od 3.-5. prikazani su demografski podatci ispitanika koji su odgovarali na upitnik za znanstvenike.

Tablica 3. *Spol ispitanika koji su odgovarali na anketu za znanstvenike*

	Frekvencija	Postotak
M	19	33,9 %
Ž	37	66,1 %

Tablica 4. *Godine ispitanika koji su odgovarali na anketu za znanstvenike*

	Frekvencija	Postotak
20-24	21	37,5 %
25-30	20	35,71 %
31-35	5	8,93 %
36-40	8	14,28 %
41-45	1	1,79 %
46-50	0	-
51-55	1	1,79 %

Tablica 5. *Područje kojim se ispitanici ankete za znanstvenike bave*

	Frekvencija	Postotak
Prirodne znanosti	25	44,64 %
Društvene znanosti	31	55,36 %

Kako je vidljivo iz Tablice 5. sudionika s područja društvenih znanosti ima malo više (31) nego sudionika s područja prirodnih znanosti (25), dok je najveći broj sudionika između 20-30 godina (čak 73 %).

5.2. Rezultati upitnika za knjižničare

Prvi set pitanja postavljenih u upitniku za knjižničare vezana su uz stav institucije za koju rade prema otvorenom pristupu. Ovaj slijed činila su 4 pitanja zatvorenog tipa i jedan otvorenog tipa. Rezultati tablice 6. pokazuju kako gotovo 80% ispitanika radi u knjižnici koja je pretplaćena na neku online bazu podataka, no, prema tablici 7. gotovo 62% ispitanika primijetilo je otkazivanje pretplata radi nedostatnih financijskih sredstava knjižnice u kojoj su zaposleni.

Tablica 6. *Je li knjižnica u kojoj radite pretplaćena na neki online repozitorij?*

	Frekvencija	Postotak
Da i prilično sam upoznat/a s njima	22	64,7 %
Da, ali nisam toliko upoznat/a s njima	5	14,7 %
Ne	6	17,6 %
Nisam siguran/a	1	2,9 %

Tablica 7. *Je li knjižnica za koju radite, prema Vašem znanju, ikad morala otkazati pretplatu radi nedovoljnih financijskih sredstava?*

	Frekvencija	Postotak
Da	21	61,8 %
Ne	6	17,6 %
Nisam siguran/a	7	20,6 %

Sljedeća pitanja vezana su uz online repozitorije knjižnica u kojima su ispitanici zaposleni. Tablica 8. prikazuje kako većinski broj knjižnica ispitanika ima vlastiti online repozitorij (gotovo 83%) te tablica 9., čije pitanje nije bilo obavezno, prikazuje je li navedeni online repozitorij u otvorenom pristupu. 87% knjižnica u kojima ispitanici rade drži svoje online repozitorije u otvorenom pristupu, od kojih je 61,3% u otvorenom pristupu samo za korisnike, a 25,8% u otvorenom pristupu za korisnike i sve koji nisu korisnici knjižnice.

Tablica 8. *Ima li knjižnica za koju radite vlastiti online repozitorij?*

	Frekvencija	Postotak
Da	28	82,4 %
Ne	5	14,7 %
Nisam siguran/a	1	2,9 %

Tablica 9. *Ako ima, je li navedeni online repozitorij u otvorenom pristupu?* (Ovo pitanje nije bilo obavezno)

	Frekvencija	Postotak
Da, u otvorenom pristupu je samo za korisnike	19	61,3 %
Da, u otvorenom pristupu je i za korisnike i za sve koji nisu korisnici knjižnice	8	25,8 %
Ne	3	9,7 %
Nisam siguran/a	1	3,2 %

Pitanje otvorenog tipa zahtjevalo je od ispitanika, koji su potvrdno odgovorili na pitanje Tablice 6. da navedu nekoliko najvažnijih online baza podataka na koje je njihova knjižnica pretplaćena. Najčešći odgovori uključivali su WoS (Web of Science), EBSCO i Scopus. Sljedeći odgovori sadržavali su JSTOR, Current Contents, Emerald i dr.

Sljedećih 7 pitanja vezana su uz „predatorske“ izdavače i časopise te uz Hrvatsku deklaraciju o otvorenom pristupu. Tablice 10. i 11. prikazuju koliko su ispitanici upoznati s pojmovima „predatorskih“ izdavača i časopisa. Rezultati ovih pitanja slični su u obje tablice, s gotovo 59% ispitanika koji su upoznati ili u potpunosti upoznati s ovim pojmovima. 23,5% ispitanika nije upoznato s ovim pojmovima, dok, u obje tablice, 17,6% ispitanika nije bilo sigurno u poznavanje pojmova „predatorskih“ izdavača i časopisa.

Tablica 10. *Koliko ste upoznati s pojmom „predatorskih“ ili pseudoznanstvenih izdavača?*

	Frekvencija	Postotak
1) Uopće nisam upoznat/a	3	8,8 %
2) Nisam upoznat/a	5	14,7 %
3) Niti sam upoznat/a, niti nisam upoznat/a	6	17,6 %
4) Upoznat/a sam	15	44,1 %
5) U potpunosti sam upoznat/a	5	14,7 %

Tablica 11. *Koliko ste upoznati s pojmom „predatorskih“ ili pseudoznanstvenih časopisa?*

	Frekvencija	Postotak
1) Uopće nisam upoznat/a	3	8,8 %
2) Nisam upoznat/a	5	14,7 %
3) Niti sam upoznat/a, niti nisam upoznat/a	6	17,6 %
4) Upoznat/a sam	13	38,2 %
5) U potpunosti sam upoznat/a	7	20,6 %

Tablica 12. pokazuje stav knjižničara prema „predatorskim“ časopisima i izdavačima u hrvatskim bazama podataka, ispitujući na koji način i koliko komuniciraju o navedenim izdavačima i časopisima svojim korisnicima. Gotovo 53% ispitanika educira korisnike o „predatorskim“ izdavačima i časopisima, no samo ako korisnici zapitaju. 17,6% ne komunicira korisnicima o „predatorskim“ izdavačima i časopisima smatrajući kako ista nije potrebna, dok 20,6% smatra kako navedeni izdavači i časopisi nisu prisutni u njihovim bazama podataka. Samo 8,8% ispitanika sami iniciraju edukacije o „predatorskim“ izdavačima/časopisima.

Tablica 12. *Komunicirate li sa svojim korisnicima o „predatorskim“ izdavačima/časopisima?*

	Frekvencija	Postotak
Da, sam/a iniciram edukacije o predatorskim izdavačima/časopisima	3	8,8 %
Da, ako me korisnici zapitaju	18	52,9 %
Ne, smatram da to nije potrebno	7	17,6 %
Ne, smatram da oni nisu prisutni u našim bazama podataka	6	20,6 %

U narednim pitanjima istraživalo se iskustvo ispitanika s „predatorskim“ izdavačima i časopisima. Najveći broj ispitanika nije bio siguran je li se ikada susreo sa istima (tablica 13., 47,1%; tablica 14., 50%), dok je manji broj odgovorio kako je (tablica 13., 11,8%; tablica 14., 14,7%). Ostatak se nije susreo s navedenim izdavačima/časopisima.

Tablica 13. *Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ izdavačima u vama poznatim repozitorijima?*

	Frekvencija	Postotak
Da	4	11,8 %
Ne	14	41,2 %
Nisam siguran/a	16	47,1 %

Tablica 14. *Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ časopisima u vama poznatim repozitorijima?*

	Frekvencija	Postotak
Da	5	14,7 %
Ne	12	35,3 %
Nisam siguran/a	17	50 %

Rezultati poznavanja Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu prikazali su kako samo mali broj knjižničara nije upoznat sa spomenutom deklaracijom (tablica 15., 11,8%), dok je 88,2% malo ili prilično upoznato s deklaracijom. 82,4% knjižnica u kojima ispitanici rade poštuje odrednice deklaracije koliko je u mogućnosti, dok 14,7% poštuje sve odrednice deklaracije (tablica 16.)

Tablica 15. *Koliko ste upoznati s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu?*

	Frekvencija	Postotak
Nisam upoznat/a s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu	4	11,8 %
Malo sam upoznat/a s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu, ali ne znam sve odrednice napamet	16	47,1 %
Prilično sam upoznat/a s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu	14	41,2 %

Tablica 16. *Poštujete li ustanova u kojoj radite odrednice Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu?*

	Frekvencija	Postotak
Da, poštuje sve odrednice Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu	5	14,7 %
Da, poštuje odrednice koliko je u mogućnosti	28	82,4 %
Ne, nije upoznata s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu	-	-
Ne, nemamo tu mogućnost	1	2,9 %

Posljednja tri pitanja u upitniku za knjižničare vezana su uz mišljenje knjižničara o budućnosti otvorenog pristupa. Ispitanicima su navedene tvrdnje na koje su mogli otvoriti sa "Da", "Ne" ili "Ne znam". Na tvrdnju „*Trenutni oblik objavljivanja akademskih radova više neće biti glavni način izlaganja rezultata istraživanja*“, većina ispitanika (44,1%) odabralo je „*Ne znam*“, dok se 41,2% ispitanika složilo sa navedenom tvrdnjom.

Prema tablici 17., većina ispitanika smatra (67,7%) smatra kako će većina istraživanja i dalje biti objavljivana u otvorenom pristupu, no postojati će ograničenja korištenja. Na posljednjoj tvrdnji, „*Mnoga istraživanja će još uvijek biti objavljivana u časopisima s pretplatom, u kojima nije potrebno platiti troškove objavljivanja*“, ispitanici su bili podijeljeni između odgovora „*Da*“ (41,2%) i „*Ne znam*“ (47,1%) – tek 11,8% nije se slagalo s navedenom tvrdnjom.

Tablica 17. *Većina istraživanja će biti objavljivana u otvorenom pristupu, iako će postojati ograničenja korištenja.*

	Frekvencija	Postotak
Da	23	67,6 %
Ne	5	14,7 %
Ne znam	6	17,6 %

5.3. Rezultati upitnika za znanstvenike

Prvo pitanje postavljeno znanstvenicima koji su odgovarali na navedenu anketu tiče se njihove prakse objavljivanja – ispitujući jesu li ikad objavili rad u otvorenom pristupu. 55,36% ispitanika objavilo je rad u otvorenom pristupu, dok 44,64% nije (tablica 18.).

Tablica 18. *Objavio/la sam rad u otvorenom pristupu, dostupnom svima.*

	Frekvencija	Postotak
Da	31	55,36 %
Ne	25	44,64 %

Nakon uvodnog pitanja, ispitanicima su postavljena pitanja kako bi se saznalo njihovo mišljenje o prednostima otvorenog pristupa. Većina ispitanika (98,2%), kako je vidljivo u tablici 19., smatra kako otvoreni pristup omogućuje veću cirkulaciju radova nego časopisi s pretplatom. Nadalje, jednak broj ispitanika (prema tablici 20.) smatra kako otvoreni pristup omogućuje i veću vidljivost radova nego časopisi s pretplatom. Ostali sudionici (1,8%), prema tablicama 19. i 20., nisu sigurni u svoje slaganje ili ne slaganje s navedenom tvrdnjom.

Tablica 19. *Otvoreni pristup omogućuje veću cirkulaciju radova nego časopisi s pretplatom.*

	Frekvencija	Postotak
1) Nimalo se ne slažem	-	-
2) Ne slažem se	-	-
3) Niti se slažem, niti se ne slažem	1	1,8 %
4) Slažem se	9	16,1 %
5) U potpunosti se slažem	46	82,1 %

Tablica 20. *Otvoreni pristup omogućuje veću vidljivost radova nego časopisi s pretplatom.*

	Frekvencija	Postotak
1) Nimalo se ne slažem	-	-
2) Ne slažem se	-	-
3) Niti se slažem, niti se ne slažem	1	1,8 %
4) Slažem se	11	19,6 %
5) U potpunosti se slažem	44	78,6 %

Međutim, na tvrdnju „*Časopisi u otvorenom pristupu brže objavljuju svoje publikacije, nego časopisi s pretplatom*“, većina sudionika nije bila sigurna u točnost tvrdnje (40%), dok je 9,1% iskazalo neslaganje s navedenom tvrdnjom, a 50,9%, slaganje (tablica 21).

Tablica 21. *Časopisi u otvorenom pristupu brže objavljuju svoje publikacije nego časopisi s pretplatom.*

	Frekvencija	Postotak
1) Nimalo se ne slažem	2	3,6 %
2) Ne slažem se	3	5,5 %
3) Niti se slažem, niti se ne slažem	22	40 %
4) Slažem se	10	18,2 %
5) U potpunosti se slažem	18	32,7 %

Veći broj ispitanika (69,6%) složio se s tvrdnjom „*Časopisi u otvorenom pristupu imaju više čitatelja nego časopisi s pretplatom*“, dok 23,2% nije bilo sigurno, a 7,2% ispitanika nije se slagalo s navedenom tvrdnjom. Međutim, na ponudenu tvrdnju „*Otvoreni pristup potiče inovacije u istraživanjima*“, većina ispitanika (60,7%) odgovorilo je sa „slažem

se“ ili „u potpunosti se slažem“. Kako je prethodno spomenuto u radu⁵⁴, mnoga istraživanja pokazuju citatne prednosti radova u otvorenom pristupu, no, prema tablici 22. može se vidjeti nesigurnost ispitanika prema navedenoj tvrdnji (48,2%). Iako je mnogo više ispitanika koji se slažu s tvrdnjom da časopisi u otvorenom pristupu imaju veću citiranost nego časopisi s pretplatom (41,1%), broj ispitanika koji nisu sigurni u navedenu tvrdnju, ipak pokazuje određeni stav nepovjerenja prema otvorenom pristupu.

Tablica 22. Časopisi u otvorenom pristupu imaju veću citiranost nego časopisi s pretplatom.

	Frekvencija	Postotak
1) Nimalo se ne slažem	-	-
2) Ne slažem se	6	10,7 %
3) Niti se slažem, niti se ne slažem	27	48,2 %
4) Slažem se	7	12,5 %
5) U potpunosti se slažem	16	28,6 %

Sljedeće dvije tvrdnje u upitniku ispituju o negativnim aspektima otvorenog pristupa. Sudionicima su ponuđene tvrdnje „Časopisi u otvorenom pristupu manje su kvalitete sadržaja nego časopisi s pretplatom“ i „Časopisi u otvorenom pristupu imaju manju kvalitetu produkcije nego časopisi s pretplatom“. Broj sudionika koji nisu sigurni u prvu tvrdnju i koji se ne slažu s istom je isti (42,9% nije sigurno u prvu tvrdnju i 42,9% ispitanika se ne slaže s prvom tvrdnjom), dok se tek 14,3% slaže s navedenom tvrdnjom. Međutim, više ispitanika se ne slaže s drugom ponuđenom tvrdnjom (42,9%), dok 37,5% ispitanika nije sigurno, a 19,6% se slaže s navedenom tvrdnjom.

Na pitanje sudionicima koliko su članaka objavili u zadnjih 12 mjeseci za koje je potrebna pretplata na časopis kako bi se mogli pročitati, 62,5% ispitanika odgovorilo je sa nijedan, dok je 37,5% ispitanika objavilo jedan ili više radova.

⁵⁴ Vidi poglavlje 3. Otvoreni pristup.

U tablici 23. vidljivo je koliko su članaka sudionici objavili u posljednjih 12 mjeseci u otvorenom pristupu. 50% ispitanika nije objavilo nijedan rad, dok je ostalih 50% objavilo jedan ili više radova.

Tablica 23. U zadnjih 12 mjeseci, koliko ste članaka objavili koji su u otvorenom pristupu?

	Frekvencija	Postotak
0	28	50 %
1	15	26,75 %
2	10	17,85 %
3	1	1,8 %
4	-	-
5	2	3,6 %

Ispitanici su, odgovarajući o zadnjem članku koji su objavili u otvorenom pristupu, odgovorili i na upit o bazi podataka/mrežnoj stranici na kojoj su ga objavili. Najčešći način objavljivanja radova u otvorenom pristupu je preko sveučilišnog repozitorija (21%) i institucijskog repozitorija (10,7%). Također, u opciji "drugo" ispitanici su mogli navesti repozitorij u kojem su objavili rad – najčešći online repozitorij je Hrčak, s 3,6% odgovora. Međutim, najveći broj odgovora činila je opcija "Ništa od navedenog" (53,6%), koja se može opravdati time što veliki broj sudionika nije objavio rad u otvorenom pristupu u zadnjih 12 mjeseci.

U naradnim pitanjima ispitivalo se mišljenje ispitanika o budućnosti otvorenog pristupa u sljedećih 10 godina u odnosu na znanstvenu komunikaciju. Prva postavljena tvrdnja je „*Trenutni oblik akademskih radova više neće biti glavni način izlaganja rezultata istraživanja*“, na koju je većina ispitanika odgovorilo sa „ne znam“ (53,58%), dok se 37,5% slaže s tvrdnjom, a tek 8,92% se ne slaže.

Na drugu tvrdnju, „*Većina istraživanja će biti objavljivana u otvorenom pristupu, iako će postojati ograničenja korištenja*“, većina ispitanika je odgovorila potvrdno (53,58%), dok se 10,71% ispitanika ne slaže s navedenom tvrdnjom (tablica 24.)

S zadnjom tvrdnjom o budućnosti otvorenog pristupa, „*Mnoga istraživanja će još uvijek biti objavljivana u časopisima s pretplatom, u kojima nije potrebno platiti troškove objavljivanja*“, većina ispitanika se složila (60,71%), dok je 28,58% ispitanika odgovorilo sa „ne znam“, a 10,71% se nije složilo s navedenom tvrdnjom.

Tablica 24. *Većina istraživanja će biti objavljivana u otvorenom pristupu, iako će postojati ograničenja korištenja.*

	Frekvencija	Postotak
Da	30	53,58 %
Ne	6	10,71 %
Ne znam	20	35,71 %

Ispitanici su u pitanjima o praksi objavljivanja svojih završnih, diplomskih i doktorskih radova natuknuli svoj stav prema otvorenom pristupu ovisno o tome jesu li navedene radove objavili u otvorenom pristupu ili ne. Završne radove je 50% ispitanika stavilo u otvoreni pristup, a 50% nije. Diplomski radovi su imali i odgovor „Nisam još diplomirao/la“, poput doktorskih radova, koji su imali odgovor „Nisam još doktorirao/la“. 39,29% ispitanika nije još diplomiralo, 25% ispitanika svoje diplomske radove nije htjelo staviti u otvoreni pristup, a 35,71% sudionika, je. Odgovarajući na pitanje o doktorskim radovima, tek 12,5% ispitanika je stavilo svoj doktorski rad u otvoreni pristup, a 7,1% ispitanika nije. 80,4% ispitanika nije još doktoriralo.

Posljednjih devet pitanja odnose se na „predatorske“ časopise i izdavače. Ispitanicima je ukratko objašnjeno što su „predatorski“ izdavači i časopisi te su ispitana njihova iskustva s istima. Ovi rezultati podijeljeni su po znanstvenim područjima ispitanika (društvene i prirodne znanosti) radi uspoređivanja rezultata te nisu izraženi u postotcima radi malog broja ispitanika (25 ispitanika s područja prirodnih znanosti i 31 s područja društvenih znanosti).

Tablica 25. Jeste li ikada čuli za „predatorske“ izdavače? (Društvene znanosti)

	Frekvencija
Da, prilično sam upoznat/a s njima	4
Da, ali ne znam mnogo o njima	18
Ne, prvi puta čujem za njih	8
Nisam siguran/a	1

Tablica 26. Jeste li ikada čuli za „predatorske“ izdavače? (Prirodne znanosti)

	Frekvencija
Da, prilično sam upoznat/a s njima	2
Da, ali ne znam mnogo o njima	15
Ne, prvi puta čujem za njih	8
Nisam siguran/a	-

Prema tablicama 25. i 26. vidljivo je kako je tek mali broj ispitanika prilično upoznat s „predatorskim“ izdavačima (ukupno 6 ispitanika), dok većina ispitanika zna nešto o navedenim izdavačima, no ne previše (ukupno 33 ispitanika). Ispitanici prirodnih i društvenih znanosti imaju otprilike jednako znanje o „predatorskim“ izdavačima, a nešto manji broj imaju znanstvenici prirodnih znanosti, što vjerujem da je zbog manjeg uzorka ispitanika (25 ispitanika).

Tablica 27. *Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ časopisima u repozitoriju koji posjećujete? (Društvene znanosti)*

	Frekvencija
Da, odmah sam obavijestio/la nadležne osobe	-
Da, ali nisam ništa napravio	2
Ne, nisam imao susreta s predatorskim časopisima	19
Nisam siguran/a	10

Tablica 28. *Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ časopisima u repozitoriju koji posjećujete? (Prirodne znanosti)*

	Frekvencija
Da, odmah sam obavijestio/la nadležne osobe	-
Da, ali nisam ništa napravio	3
Ne, nisam imao susreta s predatorskim časopisima	13
Nisam siguran/a	9

Na pitanje jesu li se ispitanici ikad susreli s „predatorskim“ časopisima (tablice 27. i 28.) više ispitanika prirodnih znanosti odgovorilo je potvrdno (3 ispitanika prirodnih znanosti i 2 društvenih), dok je veći broj ispitanika odgovorio kako nije ili kako nisu sigurni.

Ispitanici koji su imali susret s „predatorskim“ časopisima u sljedećem pitanju naveli su bazu podataka u kojoj su se susreli s istima. Jedina navedena baza bila je PubMed, koju su naveli ispitanici prirodnih znanosti.

Tablica 29. *Jeste li ikada objavili svoj rad u „predatorskom“ časopisu?*

	Frekvencija	Postotak
Da, saznao/la sam tek poslije da je riječ o predatorskom časopisu	-	-
Da, znajući da je to predatorski časopis	-	-
Ne	53	94,64 %
Nisam siguran/a	3	5,36 %

S obzirom da nitko od ispitanika nije odgovorio pozitivno na pitanje iz tablice 29. (*Jeste li ikada objavili svoj rad u „predatorskom“ časopisu?*), ovo pitanje nije podijeljeno na društvene i prirodne znanosti. Naime, 94,64% ispitanika nikada nije objavilo svoj rad u „predatorskom“ časopisu, dok 5,36% ispitanika nije sigurno.

Na pitanje je li se itko od kolega ispitanika ikada susreo s „predatorskim“ časopisima (tablice 30. i 31.), 29 ispitanika s područja društvenih znanosti odgovorilo je kako nisu sigurni, no čak 7 ispitanika odgovorilo je kako su se njihove kolege susreli s „predatorskim“ časopisima, no tek poslije su saznali da je riječ o istome. Ispitanici s područja prirodnih znanosti većinom nisu sigurni (11 ispitanika), kao i ispitanici s društvenih znanosti, no 4 ispitanika je odgovorilo potvrdno na pitanje.

Tablica 30. *Je li se itko od vaših kolega ikada susreo s „predatorskim“ časopisima? (Društvene znanosti)*

	Frekvencija
Da, saznali su tek poslije da je riječ o predatorskom časopisu	7
Ne	2
Nisam siguran/a	22

Tablica 31. *Je li se itko od vaših kolega ikada susreo s „predatorskim“ časopisima?(Prirodne znanosti)*

	Frekvencija
Da, saznali su tek poslije da je riječ o „predatorskom“ časopisu	4
Ne	3
Nisam siguran/a	18

Tablice 32. i 33. pokazuju rezultate pitanja o „predatorskim“ časopisima, točnije, o tome je li itko od kolega ispitanika ikada objavio svoj rad u predatorskom časopisu. Ispitanici s područja društvenih znanosti u većini nisu bili sigurni (20 ispitanika), dok je 5 ispitanika odgovorilo potvrdno, od kojih je dvoje odgovorilo kako su im kolege poslije saznali da je riječ o „predatorskom“ časopisu, a troje kako su njihove kolege znale o kakvoj vrsti časopisa je riječ. Među ispitanicima prirodnih znanosti, samo dvoje su odgovorili potvrdno, govoreći kako su njihove kolege tek poslije saznali da je riječ o „predatorskom“ časopisu. Većina odgovora, i u ovoj skupini, bio je „nisam siguran/a“.

Tablica 32. *Je li itko od vaših kolega ikada objavio svoj rad u „predatorskom“ časopisu? (Društvene znanosti)*

	Frekvencija
Da, saznali su tek poslije da je riječ o predatorskom časopisu	2
Da, znajući da je to predatorski časopis	3
Ne	6
Nisam siguran/a	20

Tablica 33. *Je li itko od vaših kolega ikada objavio svoj rad u „predatorskom“ časopisu? (Prirodne znanosti)*

	Frekvencija
Da, saznali su tek poslije da je riječ o predatorskom časopisu	2
Da, znajući da je to predatorski časopis	-
Ne	5
Nisam siguran/a	18

Većina ispitanika (46,4%) smatra kako je pojava „predatorskih“ izdavača u hrvatskim online repozitorijima moguća ili prilično moguća. Međutim, skoro trećina ispitanika (32,1%) nije sigurno, a 21,5% smatra kako pojava istih u hrvatskim online repozitorijima nije moguća.

Tablica 34. *Prema vašem mišljenju, kolika je mogućnost pojave „predatorskih“ izdavača u hrvatskim online repozitorijima (npr. HRČAK)?*

	Frekvencija	Postotak
1) Uopće nije moguće	2	3,6 %
2) Nije moguće	10	17,9 %
3) Niti je moguće, niti je nemoguće	18	32,1 %
4) Moguće je	21	37,5 %
5) Prilično je moguće	5	8,9 %

Iako je velik broj sudionika odgovorio kako smatraju da je mogućnost pojave „predatorskih“ izdavača u hrvatskim online repozitorijima moguća, nitko od ispitanika nije se susreo s istima (tablica 35.).

Tablica 35. *Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ izdavačima u hrvatskom online repozitoriju?*

	Frekvencija	Postotak
Da	-	-
Ne	19	33,9 %
Nisam siguran/a	37	66,1 %

Sukladno Tablici 35. ispitanici su na zadnje pitanje (*Ako ste se susreli s „predatorskim“ izdavačima, navedite u kojem ste se hrvatskom online repozitoriju susreli s istima?*) odgovorili negativno.

5.4. Rasprava i zaključak

Hrvatska, kako je prethodno rečeno, još uvijek je u procesu prihvaćanja i implementiranja otvorenog pristupa te izgrađivanja online repozitorija. U upitniku za knjižničare (tablica 7.), vidljivo je da čak 61,8 % sudionika potvrđuje kako je knjižnica za koju rade morala otkazati pretplatu na određene časopise radi manjka financijskih sredstava.

Nadalje, pretpostavka „*U hrvatskim repozitorijima nisu prisutni 'predatorski' izdavači*“ i pretpostavka „*U hrvatskim repozitorijima nisu prisutni 'predatorski' časopisi*“ ne može se u potpunosti dokazati, jer, iako se nijedan ispitanik nije susreo s „predatorskim“ izdavačima u hrvatskim repozitorijima (tablica 35.), veliki broj nije bio ni siguran što su zapravo „predatorski“ izdavači i časopisi (tablica 25. i 26.). Međutim, određeni ispitanici su se susreli s „predatorskim“ izdavačima/člancima te čak objavljivali u nekima (naknadno saznajući da je riječ o „predatorskom“ časopisu), ali navedeni repozitoriji bili su stranog porijekla – poput spomenutog PubMed-a. Nadalje, u ovom istraživanju može se vidjeti češće objavljivanje u otvorenom pristupu, s više od 50% ispitanika koji su rekli kako su u zadnjih 12 mjeseci objavili članak u otvorenom pristupu; u odnosu na 40% ispitanika, koji su objavili članke u časopisima s pretplatom.

Prema tablici 8., 82,4 % ustanova u kojima rade sudionici ima vlastiti online repozitorij. Znajući da je sveučilišni ili institucijski repozitorij najčešći oblik objavljivanja članaka u otvorenom pristupu hrvatske znanstvene zajednice, može se utvrditi kako zaduženi za navedene repozitorije, čisto radi ozbiljnosti institucije, provjeravaju članke koje objavljuju više nego komercijalni nakladnici. Sukladno tome, bitno je za napomenuti kako u Hrvatskoj nema mnogo komercijalnih izdavača, za razliku koliko ih ima u drugim državama, poput navedene Indije, Sjedinjenih Američkih Država ili Velike Britanije.

Pretpostavka „*Knjižničari u velikom broju educiraju korisnike o „predatorskim“ izdavačima/časopisima, no na zahtjev korisnika, ne samoinicijativno*“ u ovom istraživanju je potvrđena. Međutim, za ispravno potvrđivanje navedene pretpostavke bitno je koliko su knjižničari upoznati s pojmom „predatorskih“ izdavača/časopisa. Naime na pitanje o poznavanju „predatorskih“ izdavača, 44% sudionika je upoznato s pojmom, dok samo 15% zna prilično mnogo o istima, dok su odgovori na pitanje o poznavanju „predatorskih“ časopisa nešto pozitivniji – 38% je upoznato s ovim pojmom, dok je 20,6% prilično upoznato (tablice

10. i 11.). Međutim, u oba odgovora, čak 45% ispitanika nije upoznato s pojmom ili smatraju kako nisu dovoljno upoznati.

Na pitanja jesu li se ispitanici susreli s „predatorskim“ izdavačima/časopisima (tablice 13. i 14.) u njima poznatim repozitorijima, polovica ispitanika nije bila sigurna, dok je, u pitanju o „predatorskim“ izdavačima, 41% ispitanika navelo kako se nisu susreli s istima, a, u pitanju za „predatorske“ časopise taj broj je nešto niži, 35%. Međutim, na pitanje o Hrvatskoj deklaraciji o otvorenom pristupu (tablica 15.), samo 11,8% sudionika odgovorili su kako nisu upoznati s navedenom deklaracijom. Kako je prethodno rečeno, Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu nastala je kao način reguliranja objavljivanja u otvorenom pristupu, kako bi se pomoglo knjižničarima, koliko i svima koji objavljuju u otvorenom pristupu. Prema tome, potrebno je poznavati Hrvatsku deklaraciju o otvorenom pristupu kako bi se korisnicima mogle dati točne i ispravne informacije o „predatorskim“ izdavačima/časopisima. Prema tablici 16., 82,4% sudionika smatra da ustanova u kojoj su zaposleni poštuje odrednice Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu koliko je u mogućnosti, dok 14,7% poštuje sve odrednice Deklaracije, a 2,9% nema mogućnost poštivanja odrednica Deklaracije.

Na pitanje komuniciraju li sudionici svojim korisnicima o „predatorskim“ izdavačima/časopisima (tablica 12.), 52,9% sudionika odgovorilo je da komuniciraju, ali samo ako ih korisnici zapitaju o istima. 8,8% sudionika sami iniciraju edukacije o predatorskim izdavačima/časopisima, a 38,2% smatra kako edukacije o navedenome nisu potrebne ili kako navedeni izdavači/časopisi i ovako i onako nisu prisutni u njihovim repozitorijima. Vodeći se prethodnim i ovim odgovorima, može se utvrditi kako knjižničari jesu upoznati s pojmom „predatorskih“ izdavača i časopisa te kako educiraju korisnike o istima, no samo ako ih korisnici zapitaju.

Pretpostavka „*Stav o otvorenom pristupu među znanstvenom zajednicom jest da otvoreni pristup ima veću vidljivost, cirkulaciju radova i citiranost nego časopisi u pretplati*“ djelomično je potvrđeno, što će se analizirati u daljnjem tekstu. S obzirom da je više od 55% ispitanika objavilo rad u otvorenom pristupu vidljivo je kako ispitanici imaju iskustva s istim – počevši od završnih radova. Prema prethodnim podacima, 50% ispitanika objavilo je svoj završni rad u otvorenom pristupu, dok je 35,7% ispitanika stavilo i svoj diplomski rad u otvoreni pristup. Međutim, 19% ispitanika je završilo doktorski studij te je, od njih, 7% svoj rad stavilo u otvoreni pristup, a 12% ne. Stav sudionika o otvorenom pristupu bitan je zbog razvoja otvorenog pristupa, ali i zbog razvoja predatorskih izdavača/časopisa – koji su nastali zbog otvorenog pristupa. Rast otvorenog pristupa te prepoznavanje njegovih prednosti (poput veće vidljivosti i citiranosti) neizbježno znači kako će sve više autora htjeti objaviti svoj rad u

otvorenom pristupu. S obzirom da, kako je pokazano i u ovom istraživanju, dosta znanstvenika nije u potpunosti upoznato s pojmom „predatorskih“ časopisa, oni, neželjeno, mogu sudjelovati u razvoju navedenih časopisa – ne prepoznajući opasnost koju isti mogu donijeti njihovom integritetu.

Na pitanje omogućuje li otvoreni pristup veću cirkulaciju radova nego časopisi u pretplati (tablica 19.) 98,2% sudionika odgovorilo je potvrdno, a na pitanje omogućuje li otvoreni pristup veću vidljivost radova nego časopisi u pretplati (tablica 20.), također je 98,2% sudionika odgovorilo potvrdno. Međutim, na pitanje objavljuju li časopisi u otvorenom pristupu članke brže nego časopisi s pretplatom (tablica 21.), 40% ispitanika nije bilo sigurno, dok je 38% ispitanika odgovorilo potvrdno. 60,7% ispitanika smatra kako otvoreni pristup potiče inovacije u istraživanjima, što se slaže s prethodnim pitanjem, o tome imaju li časopisi u otvorenom pristupu više čitatelja nego časopisi u pretplati – na koje je 69,6% ispitanika odgovorilo potvrdno. Međutim, iako su na većinu prethodnih pitanja ispitanici odgovorili pozitivno, na pitanje o tome imaju li časopisi u otvorenom pristupu veću citiranost nego časopisi u pretplati (tablica 22.), 48,2% sudionika nije bio siguran, 10% sudionika je odgovorio negativno, a tek 41,1% sudionika je odgovorio potvrdno.

Prema navedenim rezultatima vidljivo je kako sudionici smatraju da radovi u otvorenom pristupu imaju veću cirkulaciju i veću vidljivost, međutim, nisu bili sigurni imaju li i veću citiranost nego časopisi s pretplatom. Također, sudionicima je postavljeno dva pitanja o njihovom mišljenju o negativnim stranama otvorenog pristupa. Rezultati tvrdnje "*Časopisi u otvorenom pristupu manje su kvalitete sadržaja nego časopisi u pretplati*" pokazuju kako se 42,9% ispitanika nije slagalo s ovom izjavom, dok se jednak broj sudionika slaže i ne slaže s ovom izjavom. Nadalje, na izjavu "*Časopisi u otvorenom pristupu imaju manju kvalitetu produkcije nego časopisi u pretplati*", 19,6% ispitanika se slagalo sa izjavom, 37,5% nije sigurno, dok se 42,9% sudionika ne slaže s ovom izjavom.

6. Zaključak

Hrvatska deklaraciji o otvorenom pristupu⁵⁵ izriče kako znanstvena istraživanja donose spoznaje neophodne za napredak društva, pojedinaca, čovječanstva. Prema tome, znanost i društvo su neraskidivo povezani na obostranu dobrobit, u kojoj je znanost odgovorna za javno dobro, a javnost za znanost; kako je prethodno rečeno. Kroz rad pruža se pregled razvoja znanstvenih časopisa te istražuje otvoreni pristup u Hrvatskoj i naposljetku, upoznaje s pojmom „predatorskih“ izdavača.

Nadalje, ovim istraživanjem željelo se utvrditi postojanje „predatorskih“ izdavača i časopisa u hrvatskim online repozitorijima. Prikazujući rezultate ankete za knjižničare, koliko i ankete za znanstvenu zajednicu, vidljivo je kako se nitko od ispitanika nije susreo s „predatorskim“ izdavačima/časopisima u hrvatskim repozitorijima, no je u stranim.

Uz navedeno, rad istražuje koliko knjižničari educiraju svoje korisnike o navedenim izdavačima i časopisima te rade li isto samoinicijativno. U ovom slučaju, pretpostavka je bila da knjižničari educiraju korisnike, no ne samoinicijativno. Također, isto je dokazano rezultatima ankete. Posljednja pretpostavka istraživanja uključivala je pozitivne strane otvorenog pristupa te stavove znanstvene zajednice o tome imaju li časopisi u otvorenom pristupu veću cirkulaciju radova, bolju vidljivost i veću citiranost. Veliki broj sudionika slagao se s tim da radovi u otvorenom pristupu imaju veću cirkulaciju i vidljivost radova, međutim, većina sudionika nije bila sigurna imaju li radovi u otvorenom pristupu i veću citiranost.

U ovom istraživanju sudjelovalo je mali broj sudionika pa je potrebno provesti daljnja, veća i opširnija istraživanja, kako bi zaključci bili potvrđeni. Ovakvo istraživanje zahtjeva više vremena (period od nekoliko godina), kako bi se mogao zabilježiti napredak otvorenog pristupa u perifernoj znanstvenoj zajednici, kakva je Hrvatska; ali i više sudionika, kako bi mogle doći nove generacije znanstvenika, koje su se mnogo ranije susrele s otvorenim pristupom te pozitivnim i negativnim stranama istog.

⁵⁵ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> (15.10.2017.)

7. Literatura

1. Beall, Jeffrey. 2012. Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. <<https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2012/11/criteria-2012-2.pdf>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
2. Beall, Jeffrey. List of Standalone Journals. Archives. <<https://archive.fo/9MAAD>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
3. Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. 2003. <http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf> Pristupljeno 11. srpnja 2017.
4. Bethesda statement on open access publishing 2003. <<http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>> Pristupljeno 10. srpnja 2017.
5. Borš, Vanja. „Neznanstveni odnos prema domaćim znanstvenim časopisima i u njima“ U *Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti*. Uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 233-251.
6. Copernicus Publications. Licence and copyright agreement. <https://publications.copernicus.org/for_authors/licence_and_copyright.html> Pristupljeno 10. listopada 2017.
7. Creative Commons. Karakteristike licence. <<https://creativecommons.org/choose/>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
8. Electronic Journal of Comparative Law. About copyright. <<https://www.ejcl.org/general/about.html#copyright>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
9. Encyclopaedia Britannica online. *History of publishing*. <<https://www.britannica.com/topic/publishing>> Pristupljeno 10. srpnja 2017.
10. Hebrang Grgić, I. „Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu“. U *Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija*. Urednik Jadranka Lasić-Lazić. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu : Zagreb, str. 155-169.
11. Hebrang Grgić, I. *Časopisi i znanstvena komunikacija*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016.
12. Hebrang Grgić, I. Open access to scientific information in Croatia : increasing research impact of a scientifically peripheral country. Saarbrücken : Lambert

- <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/1/Hebrang_Grgic_ffzg.pdf> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
13. Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – *deus ex machina* za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // *Libellarium*, VII, 2 (2015): 1 – 11.
<<http://libellarium.org/index.php/libellarium/rt/printerFriendly/228/332>> Pristupljeno 5. srpnja 2017.
14. Hebrang Grgić, I. Scholarly Journals at the Periphery: the case of Croatia. *Learned Publishing*, 27, 1(2014). Str. 15-20. Doi: 10.1087/20140103.
<<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4080/1/LearnedPublishingIHGrgic.pdf>> Pristupljeno 20. srpnja 2017.
15. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu.
<<https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>> Pristupljeno 15. listopada 2017.
16. Hrvatska enciklopedija. *Časopis*.
<<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13196>> Pristupljeno 5. srpnja 2017.
17. *Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti*. Uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Školska knjiga, 2015.
18. Journal of Medical Internet Research. Editorial Policies.
<<https://www.jmir.org/about/editorialPolicies#custom8>> Pristupljeno 15. listopada 2017.
19. King, D. W.; Tenopir, C. *Economic cost models of scientific scholarly journals*. 1998.
<<http://www.bodley.ox.ac.uk/icsu/kingppr.htm#15>> Pristupljeno 11. srpnja 2017.
20. Krelja Kurelović, E.; Rak, S.; Tomljanović, J. Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, Vol. 1 (2013), No. 1, str. 1-16.
21. Kronick, D. A. *A history of scientific and technical periodicals : the origins and development of the scientific and tehcnical press 1665-1790*. Metuchen, N. J. : Scarecrow Press, 1976.
22. Opća deklaracija o ljudskim pravima.
<<http://www.mdomsp.hr/userdocsimages/arhiva/files/73214/Op%C4%87a%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
23. PLOS Biology. Open Access. <<http://journals.plos.org/plosbiology/s/journal-information#loc-open-access>> Pristupljeno 24. srpnja 2017.
24. Ramalingam, P. Rising predatory and paid journals versus ruining scientific validity and reliability. *MJPS* 2017; 3(1) : str. 24-25.

25. SAGE publishing. Copyright and Permissions. <<https://us.sagepub.com/en-us/nam/copyright-and-permissions>> Pristupljeno 10. listopada 2017.
26. Shamseer et al. Potential predatory and legitimate biomedical journals : can you tell the difference? A cross-sectional comparison. BMC Medicine, 2017. <<https://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-017-0785-9>> Pristupljeno 28. srpnja 2017.
27. Somoza-Fernández, M.; Rodríguez-Gairín, J.M., Urbano, C. Presence of alleged predatory journals in bibliographic databases : Analysis of Beall's list. *El profesional de la información*, 2016. v. 25, n. 5, str. 730-737.
28. World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. April 2017. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weoselco.aspx?g=2903&sg=All+countries+%2f+Emerging+market+and+developing+economies+%2f+Emerging+and+developing+Europe> Pristupljeno 20. srpnja 2017.
29. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html> Pristupljeno 20. srpnja 2017.

Prilog 1. Upitnik za knjižničare korišten u istraživanju

1. Je li knjižnica u kojoj radite pretplaćena na neki online repozitorij?

Da i prilično sam upoznat/a s njima

Da, ali nisam toliko upoznat/a s njima

Ne

Nisam siguran/a

2. Ako da, navedite nekoliko najvažnijih.

3. Je li knjižnica za koju radite, prema vašem znanju, ikad morala otkazati pretplatu radi nedovoljnih financijskih sredstava?

Da

Ne

Nisam siguran/a

4. Ima li knjižnica za koju radite vlastiti online repozitorij?

Da

Ne

Nisam siguran/a

5. Ako da, je li navedeni online repozitorij u otvorenom pristupu?

Da, u otvorenom pristupu je samo za korisnike

Da, u otvorenom pristupu je i za korisnike i za sve koji nisu korisnici knjižnice

Ne

Nisam siguran/a

6. Sljedeći red pitanja vezan je uz „predatorske“ izdavače i časopise. Odgovori su na skali od 1-5 (1 - uopće nisam upoznat/a; 2 - nisam upoznat/a; 3 - niti sam upoznat/a, niti nisam upoznat/a; 4 - upoznat/a sam; 5 - u potpunosti sam upoznat/a).

Koliko ste upoznati s pojmom „predatorskih“ ili pseudoznanstvenih izdavača?

1 2 3 4 5

Koliko ste upoznati s pojmom „predatorskih“ ili pseudoznanstvenih časopisa?

1 2 3 4 5

7. Komunicirate li sa svojim korisnicima o „predatorskim“ izdavačima/časopisima?

Da, sam/a iniciram edukacije o „predatorskim“ izdavačima/časopisima

Da, ako me korisnici zapitaju

Ne, smatram da to nije potrebno

Ne, smatram da oni nisu prisutni u našim repozitorijima

8. Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ izdavačima u vama poznatim repozitorijima?

Da

Ne

Nisam siguran/a

9. Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ časopisima u vama poznatim repozitorijima?

Da

Ne

Nisam siguran/a

10. Koliko ste upoznati s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu?

Nisam upoznat/a sa Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu

Malo sam upoznat/a s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu, ali ne znam sve odrednice napamet

Prilično sam upoznat/a s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu

11. Poštuje li ustanova u kojoj radite odrednice Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu?

Da, poštuje sve odrednice Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu

Da, poštuje odrednice koliko je u mogućnosti

Ne, nije upoznata s Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu

Ne, nemamo tu mogućnost

12. Označite opciju koju smatrate vjerojatnijom za budućnost otvorenog pristupa u sljedećih 10 godina u odnosu na znanstvenu komunikaciju, bez obzira na ono što želite da se dogodi.

Trenutni oblik akademskih radova više neće biti glavni način izlaganja rezultata istraživanja.

DA NE ZNAM NE

Većina istraživanja će biti objavljivana u otvorenom pristupu, iako će postojati ograničenja korištenja.

DA NE ZNAM NE

Mnoga istraživanja će još uvijek biti objavljivanja u časopisima sa pretplatom, u kojima nije potrebno platiti troškove objavljivanja.

DA NE ZNAM NE

Demografska pitanja

Spol M Ž

Koliko godina imate?_____

Prilog 2. Upitnik za znanstvenike korišten u istraživanju

1. Objavio/la sam rad u slobodnom otvorenom pristupu.

DA NE

2. Sljedeća pitanja vezana su uz vaše mišljenje o prednostima otvorenog pristupa. Odgovori su na skali od 1-5 (1 - nimalo se ne slažem; 2 - ne slažem se; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - slažem se; 5 - u potpunosti se slažem).

Otvoreni pristup pruža veću cirkulaciju radova nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

Otvoreni pristup pruža veću vidljivost radova nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

Časopisi u otvorenom pristupu brže objavljuju svoje publikacije nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

Časopisi u otvorenom pristupu imaju više čitatelja nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

Otvoreni pristup potiče inovacije u istraživanjima.

1 2 3 4 5

Časopisi u otvorenom pristupu imaju veću citiranost nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

3. Sljedeća pitanja vezana su uz vaše mišljenje o negativnim stranama otvorenog pristupa. Odgovori su na skali od 1-5 (1 - nimalo se ne slažem; 2 - ne slažem se; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - slažem se; 5 - u potpunosti se slažem).

Časopisi u otvorenom pristupu manje su kvalitete sadržaja nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

Časopisi u otvorenom pristupu imaju manju kvalitetu produkcije nego časopisi u pretplati.

1 2 3 4 5

4. Naredna pitanja vezana su uz praksu objavljivanja vaših časopisa. Odgovore upisujete na crtu.

U zadnjih 12 mjeseci, koliko ste članaka objavili...

...za koje je potrebna pretplata na časopis kako bi se mogli pročitati? _____

...koji su u otvorenom pristupu, dakle besplatno dostupni svima?_____

- 5. Razmišljajući o zadnjem članku kojeg ste objavili, jeste li ga objavili u otvorenom pristupu koristeći se jednom od navedenih repozitorija, objavljujući ga na mrežnoj stranici ili dopuštajući nekome drugome da to napravi za vas? Moguće je više odgovora.**

Institucijski repozitorij
Osobne ili mrežne stranice odsjeka
Predmetni repozitorij
Sveučilišni repozitorij
Ništa od navedenog
Drugo: _____

- 6. Označite opciju koju smatrate vjerojatnijom za budućnost otvorenog pristupa u sljedećih 10 godina u odnosu na znanstvenu komunikaciju, bez obzira na ono što želite da se dogodi.**

Trenutni oblik akademskih radova više neće biti glavni način izlaganja rezultata istraživanja.
DA NE ZNAM NE

Većina istraživanja će biti objavljivana u otvorenom pristupu, iako će postojati ograničenja korištenja.
DA NE ZNAM NE

Mnoga istraživanja će još uvijek biti objavljivanja u časopisima s pretplatom, u kojima nije potrebno platiti troškove objavljivanja.
DA NE ZNAM NE

- 7. Jeste li svoj završni rad stavili u otvoreni pristup?**

Da
Ne

- 8. Jeste li svoj diplomski rad stavili u otvoreni pristup?**

Da
Ne
Nisam još diplomirao/la

- 9. Jeste li svoj doktorski rad stavili u otvoreni pristup?**

Da
Ne
Nisam još doktorirao/la

10. „Predatorski“ ili pseudoznanstveni izdavači su oni koji prihvaćaju radove bez recenzije ili uz nedostatnu recenziju, objavljuju nepregledane radove ili ih ni ne objave, a uvijek traže od autora novčanu naknadu za objavljivanje rada. Jeste li ikada čuli za navedene izdavače?

Da, prilično sam upoznat/a s njima

Da, ali ne znam mnogo o njima

Ne, prvi puta čujem za njih

Nisam siguran/a

11. Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ časopisima u repozitorijima koje posjećujete?

Da, odmah sam obavijestio/la nadležne osobe

Da, nisam ništa napravio/la

Ne

Nisam siguran/a

12. U slučaju da ste na prethodno pitanje odgovorili pozitivno, navedite repozitorij u kojem ste se susreli s „predatorskim“ časopisima.

13. Jeste li ikada objavili svoj rad u „predatorskom“ časopisu?

Da, saznao/la sam tek poslije da je riječ o „predatorskom“ časopisu

Da, znajući da je to „predatorski“ časopis

Ne

Nisam siguran/a

14. Je li itko od vaših kolega ikada objavio svoj rad u „predatorskom“ časopisu?

Da, saznali su tek poslije da je riječ o predatorskom časopisu

Da, znajući da je to predatorski časopis

Ne

Nisam siguran/a

15. Je li se itko od vaših kolega ikada susreo s „predatorskim“ časopisima?

Da, saznali su tek poslije da je riječ o „predatorskom časopisu“

Ne

Nisam siguran/a

16. Prema vašem mišljenju, kolika je mogućnost pojave „predatorskih“ izdavača u hrvatskim online repozitorijima (npr. HRČAK)? Odgovorite na skali od 1-5 (1- nije uopće moguće; 2- nije moguće; 3- niti je moguće, niti je nemoguće; 4- moguće je; 5- prilično je moguće.)

1 2 3 4 5

17. Jeste li se ikada susreli s „predatorskim“ izdavačima u hrvatskom online repozitoriju?

Da

Ne

Nisam siguran/a

18. Ako jeste, navedite u kojem ste se hrvatskom online repozitoriju susreli s „predatorskim“ izdavačima?

Demografska pitanja

19. Spol M Ž

20. Koliko godina imate? ____

21. Područje kojim se bavite:

Prirodne znanosti (navedite koja) _____

Društvene znanosti (navedite koja) _____

Prisutnost i iskustva s „predatorskim“ časopisima u Hrvatskoj

U ovom radu istražuje se prisutnost i iskustvo s „predatorskim“ izdavačima/časopisima u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. Sudionici su bili knjižničari i znanstvenici prirodnih i društvenih znanosti. Nadalje, rad se bavio stavovima sudionika o otvorenom pristupu te dosadašnja iskustva s istim, s ciljem dokazivanja kako u hrvatskim repozitorijima nisu prisutni „predatorski“ izdavači i časopisi.

Ključne riječi: predatorski izdavači; predatorski časopisi; online repozitoriji; otvoreni pristup

Presence and experience with "predatory" journals in Croatia

This paper examines the presence of and experience with "predatory" publishers and journals in croatian scientific community. Research participants were librarians and the members of pre mentioned scientific community (those who work in the fields of natural and social sciences). Furthermore, this paper investigates thoughts of the participants on open access in general and their experiences with it so far, with the intention of showing that croatian repositories do not host "predatory" publishers or journals.

Key words: predatory publishers; predatory journals; online repository; open access

Mihaela Guskić

Mihaela Guskić rođena je u Vinkovcima, 07.11.1993. godine te je osnovnu (OŠ Ivana Mažuranića) i srednju školu (Zdravstvena i veterinarska škola dr. Andrije Štampara) završila u Vinkovcima. Preddiplomski studij završila je u Osijeku na Odjelu za kulturologiju, smjera knjižničarstvo. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studira dvopredmetni studij Informacijskih znanosti, smjera bibliotekarstvo te Etnologiju i kulturnu antropologiju. Diplomski rad s područja bibliotekarstva piše na temu „predatorskih“ izdavača i časopisa, s naglaskom na hrvatske online repozitorije i (ne)prisutnost istih u njima; dok u diplomskom radu s područja etnologije i kulturne antropologije istražuje osobitosti oblika pričanja o životu kao mjestu narativnog (pre)oblikovanja osobnog iskustva u odnosu na povijesna zbivanja.